



(əvvəli ötən sayımızda)

...Mesopotamiyadakı ilkin Sumer uyqarlığı Böyük Tufan nəticəsində dağılıncə Sumerli Ön Türklərin bir qolu oranı tərək edərək Misirin Nil çayı vadisinə köçmüş, ordakı Hami tayfalarını tabe edərək e.q. 3315-ci ildə Menesin başçılıq etdiyi ilk firon sülaləsinin əsasını qoymuş və orda ilkin Sumer mədəniyyətinin özülünü qoyaraq inkişaf etdirmişdilər. Lakin çoxluq təşkil edən yerli xalq Sumer mədəniyyətini mənimsəyərək onu daha da inkişaf etdirmiş və yeni bir Misir uyqarlığının formalaşmasına nail olmuşdular. (Reha Oğuz Türkkən. Türklər, C. 1. 2002, Səh. 601)

İngilis assuroloqu L.VaddellMisir heroqliflərinin turanlı Sumerin piktografik xətti işarələri əsasında yarandığı fikrini irəli sürür. O Misir uyqarlığının kökünün Sumer uyqarlığına bağlı olduğunu yazır. (Waddell L.A. 1930. Səh. 20)

Vaddell Misirin birinci firon sülaləsinin banisi Menesin əfsanəvi şəxsiyyət olduğunu əleyhinə çıxaraq onun sumer mənşəli olub tarixi şəxsiyyət olduğu fikrini irəli sürür. O Misirin 1-ci sülaləsinin banisi firon Menesi Krit adasının kralı Minosla eyniləşdirir. Minos mənşəcə də niz xalqlarından pelasqlara mənsub idi. Sumer kralı Manis də Minos kimi dənizçi admiral olaraq Aralıq dənizi və ölkələrinin imperatoru idi. Krit kralı Minosun həyata keçirdiyi müdrik qanunları Zeusdan (Zevs)almışdı, sumerlilər və onların hökmdarı Manisin də tətbiq etdikləri qanunlarını tanrı Zaqqiden və ya Saksdan almışdı. (Waddell L.A. 1930. Səh. 72)

Vaddell Misir mifologiyasının kökündə Sumer mifologiyasının dayandığını tarixi dəlillərlə əsaslandırır.

Krit hökmdarı Minosun oğlu Minataur, yəni “Öküz adam” adlanırdı. Menesin və ya Menesin oğlu da Misir və sumer dilində “Güclü, vəhşi Öküz” demək olan Nar-am adlanırdı. Kritli Zeusun əlamətlərindən biri ikiəğzlı balta olan təbərzin idi. Təbərzin həmçinin sumerin ata tanrısı Zaqqın və ya Sakın əlamətlərindən biri idi. Zaq sumer dilində təbərzin balta anlamı daşıyırdı. Zeusun adının sumer mənşəli olduğu şübhəsizdir. (Waddell L.A. 1930, Səh. 73, 74)

Vaddell sumerin günəş tanrısının AsaTur adlandığını və onun adının Misirdə İside kimi ifadə olunduğunu yazır. AsaTur adıUkusi kimi də yazılırdı. Sumerlərin tanrıları Asar misirlilərdə günəş tanrısı Osiris kimi, Aser isə İsis kimi ifadə olunurdu. (Waddell L.A. 1930. Səh. 164)

L.Kinq də Misir və Sumer mifologiyası arasındakı bənzərliklər təsbit etmişdir. Misir mifologiyasında öküzü təmsil edən Apis kultu Osirisi, yeni Aseri təmsil edir və o hər il qurban verilirdi. Öküz misir heroqlif yazısında “ka” kimi ifadə olunurdu. Apisin simvolu olanAy öküzü təmsil edirdi. O həmçinin Osirisi təmsil edən tanrı idi. Apis eyni zamanda Nil çayındakı suyu təcəssüm edirdi. Sumer tanrısı

Asari Mesopotamiyanın tanrıları Marduk və Asarla, Misir tanrısı Osirislə eyniləşdirilmişdi. Sumerin şəhər mənasındakı Uru işarəsi eyni ilə Misirlilər tərəfindən istifadə olunurdu. (Leonard W.King. 1916. Səh. 325)

Misir tarixində və mifologiyasında Horus tanrısı və Horus ünvanına malik kral-fironlar önəmli yer tutur. Misir mifologiyasında Yeri və Göyüzünü iki ayrı-ayrı tanrı təmsil edirdi. Göyüzü Pet adlanırdı və qadın başlanğıcını təmsil edirdi, Yer isə To adlanırdı və kişiliyi, erkək başlanğıcı təmsil edirdi.

Ələsgər Siyablı

Dünya tarixinin Turan dövrü

Günəşin doğuşu səma İneyindən doğan buzov kimi təsəvvür olunur ki, səma öküzü bu zaman ata kimi təcəssüm olurdu. Hər gün səhər tanrısız inək və öküz öz övladları günəşi buzov timsalında dünyaya gətirirdilər.

Şahin surətində təsvir olunaraq göydə uçan səhər günəşinin tanrısı Horusun



sağ gözü günəşi, sol gözü isə ayı təcəssüm edirdi. Horus “üfüqdəki günəş”, yənişəfəq günəşi adlanırdı və şahin quşunu təmsil edirdi. Onun digər bir adı yenə günəş tanrısı olan və insan cildində təcəssüm olan Atum adlanırdı. Bu ad ilk insan “ata” adının misir dilində ifadəsidir. İstər Horus, istərsə də Atum mahiyyət etibarə ilə eyni varlığı təmsil edirdilər və həmçinin kral ünvanları kimi istifadə olunurdular. Tanrılar günəşin gün ərzində müxtəlif dövrünü təmsil edirdilər. Horuz şəfəq günəşini, Re günortanı, Atum isə axşam günəşini təcəssüm edirdi. (Erman. 1885, Səh. 7-11)

Horus həmçinin savaş tanrısı idi və fironlar onun yer üzündəki təcəssümləri kimi təsəvvür olunurdular. Fironlar Horus titulluna malik olub tanrıkrallar idilər.

Misirin müxtəlif ərazilərində fərqli kultlara etiqad olunurdu. Horus tanrıları Atum və Renin oğlu kimi günəş kultuna mənsub idi. İsisin və Osirisin oğlu kimi isə Osiris kultuna mənsub idi. Tanrıkral timsalındakı Horus şahin surətində təcəssüm olunurdu və şahin fironların simvolu və totemi idi.

Şəfəq günəşini təcəssüm edən tanrı Horuzun dilimizdəki Xoruz adı ilə eyniyyət təşkil etməsi böyük maraq doğurur və bunu təsadüfi bənzəyiş hesab etmək ol-

maz. Çünki xalqımızın mifik təsəvvüründə də Xoruz günəşi təmsil edir və günəşin saçıdığı ilk şəfəqin carçısı və xəbərcisidir. Qədim Misirdə döyüşkən şahin quşu Horuz adlanmışdır. Hiksosların etnik mənşəyinin turanlı ön türklərə bağlanması bu ehtimalı daha da qüvvətləndirir.

XVII sülalənin hökmdarı Kamose Nubiya tayfaları ilə ittifaq bağlayaraqhiksosların paytaxtı Avaris şəhərinə hücum edərək Hiksosların 200 illik hakimiyyətinə son qoymuş və hiksosları ölkədən qovmuşdur.

Misir fironları 240 minlik hiksos qoşunununu Mesopotamiyanın şimalındakı Kadeş və Karxemişə qədr qovalıyaraq təqib etmişlər. Ehtimal olunur ki, Suriyanın şimalındakı Karxemiş Hiksosların ilkin vətəni olmuşdur. Hiksoslar Xattilərlə hər cəhətdən sıq bağlara malik olmuşlar.

Misiri işğal edən digər bir turanlı tayfa birliyi də e.q. XIII əsrdə Anadoludan

aydınlıq gətirərək yazır ki, Fukidid və digər müəlliflər Pelasqları Tursenlərlə eyniləşdirirlər. Pelasqlarla eyniləşdirilən və Lemnosda yaşayan Tursenlər heç şübhəsiz məşhur dəniz quldurlarıdır. Herodotun da yazdığına görə tursenlər və pelasqlar eyni dildə danışirlər. Əgər biz Herodota inansaq, Lemnosun və Pelaskiyanın tursenləri etruskca danışirlər.1888-ci ildə Lemnosda aşkar edilən yazı e.q. VI əsrə aiddir və yunan dili ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Bu yazı heç şübhəsiz bir etrusk dili dialektində yazılmışdır. Lemnosdakı tursenlər və italiyada yaşayan etrusklar eyni tursen adı daşıyırlar. Hər iki Tursen və Etrusk sözünün kökü “Turs”və ya “Trus” olubvə ondan“E-trur-ia” adı yaranıb. Hər iki adın şəkilçisiz kökünü “Turşa”və ya “Turuşa” təşkil edir. Turşalar Misir fironları Merneptah və III Ramzesin dövründə digər quldur dəniz tayfaları ilə birlikdə Nil

başlayaraq Misir də daxil olmaqla böyük fəlakətlərə səbəb olan “dəniz xalqlar” idilər. Dəniz xalqları haqqında bilgiləri tarix elminə Q.Maspero gətirmişdir. Misir heroqlifləri ilə yazılmış Karnak kitabəsində Misirə hücumlar edən “dəninizin yabançı xalqları” haqqında bilgi verilməkdədir.

E.q. 1276-1178-ci illərdə Aralıq dənizinin sahil ölkələrinə basqınlar törədən dənizçi döyüşkən tayfalar olan dəniz xalqları bir neçə dövlətin çökməsinə səbəb olmuşdular. Misir iki fironun hakimiyyəti dövründə e.q. 1208-1176-cı illər ərzində dəniz xalqlarına qarşı dörd dəfə savaşmış və sonda qalib gəlmişdilər.

Dəniz xalqlarının etnik tərkibinin Kiçik Asiyanın hind-avropalılara qədərki xalqlarından, daha doğrusu öntürklər olduğu fikri elmədə qəbul olunmuşdur. Lakin Avropa tarixçilər onları öntürklər adlandırmıqdan ehtiyat edirlər. Şerdan, çakal, tirsən, sekeş, aka, dan, qaramant, teukir, filistim bu tayfalar birliyinə qədim mənbələrdə turşalar adlanan ön türklər rəhbərlik edirdilər. Tirren qrupu adlandırılan bu dəniz xalqlarının Troya müharibəsində axeylərə məğlub olaraq dünyaya dağılan etrusklar olduqları haqqında elmdə fikirlər mövcuddur.

Eduard Meyer Turşalar məsələsinə

vadisinə hücumlar təşkil etmişdilər. Herodot etruskların Lidiya mənşəli olduqlarını yazır. Etrusklar şərqdən qərbə doğru səfər edərək Ege dənizində quldurluqla məşğul olmuş və sonra dənizin məskunlaşmamış adalarını zəbt etmişlər. (Eduard Meyer. 1892, Səh. 27)

Kheta/Xattilərin dəniz xalqları ilə etnik birliyə malik qohum xalqlar olduqlarının göstəricisi idi ki, Misir fironu şərqə doğru xetlər üzərinə yürüş təşkil etdiyi zaman xetlərin çağırışı ilə etrusklar, dardanlar, sardinlər, Troyalılar, siciliyalılar müharibəyə qatıldılar. (Willis Boughton. 1897, Səh. 102)

Bir çox müəlliflər bu xalqlara rəhbərlik edən turşaların türklər olduğu haqqında həmrəydirlər.Martin Qemol Misir və Asur mənbələrində adları qeyd olunan Kheta tayfaları, hiksoslar və dəniz xalqları adlanan tayfaları turanlı axının tərkib hissəsini təşkil etdiyini yazır. (Martin Gemoll. 1911, Səh. 2)

Yunanların Tursenlər adlandırdıqları, Hitit mətnlərində Turuaş kimi qeyd olunan, II Ramzesin bəhs etdiyi Misirə hücum edən və Dəniz xalqlarından olan Turşalar Bibliyada Tiras və ya Turas şəklində ifadə olunmuşlar. (Geoffrey W. Bromiley. 1988-2000)

(ardı gələn sayımızda)